

Stein og folk under fjerne himmelstrøk

Tekst og foto Knut Eldjarn + foto Hans-Jørgen Berg

Tucson et Mekka for steinfrelste

1-15. februar 1996

Det er ikke uten grunn at profesjonelle og amatører blant gemmologer og mineralinteresserte har valgt Tucson i Arizona som møtested i begynnelsen av februar hvert år. Det er ikke mange steder på den nordlige halvkule som kan friste med tretti varmegrader og solskinn på denne årstiden.

Tucson ligger som en oase like nord for den store Arizona-Sonora ørkenen på grensen mellom USA og Mexico. I denne byen er det i løpet av de to første ukene av februar et stort antall motellmesser i tillegg til hovedarrangementene i Tucson convention senter. Det selges stein på gatehjørner og fra lasteplan og campingvogner. Utbudet varierer fra fasettslepnne rosa diamanter og

dypgrønne smaragder til hundre tusener av dollar til tromlet stein for noen få dollar kiloet. Det er mineralstuffer i alle størrelser og prisklasser, fra amatystdruser så store at man kan gå inn i dem - til micromineraler montert på spissen av tannpikere i små plastbokser. Paleontologien har også fått bredere plass de siste årene. Hele dinosaur-skjeletter på 10-12 meter er utstilt og til

salgs. Flere tusen handlere og nær 50 000 besøkende gjør det til en opplevelse for steininteresserte uansett interessefelt og lommebok.

Motellmessene starter om lag en uke før hovedarrangementene. Både utvalget og prisene er mere variert ved disse arrangementene. I Tucson Convention Senter er det gjennomgående både høy kvalitet og pris. Men ofte er det mye av det samme materiale som går igjen hos flere forhandlere. Det var som vanlig mye fint å se og enkelte nye funn ble presentert i Tucson.

Elbaitt-turmaliner og fargeløse til lys blå **topaser** i store krystaller og grupper fra pegmatitter i Brasil blir stadig tilbudt. Fra Afganistan er utbudet mindre enn for noen år siden. Det er spennende at også fint krystalliserte stuffer av mer sjeldne pegmatitt-mineraler er å se hos enkelte handlere. I år var det blant annet flere nyfunn av fosfater som: **Warditt**, **Rocheritt**, **Bosporitt**, **Morasitt**, **Beryllonitt** og **Uralolitt** fra Brasil samt **Pollucitt**, **Petalitt** og **Manganotantalitt** i store krystaller fra Afganistan.

Fra Brumado i Brasil er det stadig mange fine stuffer med **Uvitt**, **Florencitt**, **Svanbergitt** osv å se sammen med store krystaller av hvit til gul magnesitt.

Mexico er bare noen få kilometer fra Tucson. I år var det blant annet fine orthoklas-krystaller med månesteinseffekt og store klare til rosa danburitt-krystaller å se hos flere handlere. De bringebærrøde grossulargranatene var det lite å se til i år.

Fra Chile var det enkelte handlere som hadde sjeldne mineraler i spesielt godt krystalliserte stuffer blant annet **Powelitt** og det sjeldne telluratet **Rodalquilaritt**.

Årets tema var kalkspat med mange flotte stuffer fra hele verden. Størst oppmerksomhet oppnådde likevel de dyp gule kalkspat-krystallene fra Malmberget i Sverige som Peter Lyckberg hadde tatt med. (se forsiden)

Det var også handlere med nordisk materiale i Tucson. En tysk handler hadde et større antall nyfundne (og nydannede - men også ustabile stuffer med **Chalkantitt** (koppersulfat) fra «Gamle gruve» i Folldal i Norge. En annen hadde fine 4x4 cm store zirkon-krystaller fra apatittgruva ved Siilinjärven i Finland. Det var som vanlig noen få fine sølvstuffer fra Kongsberg - men til høy pris. Av andre klassiske mineraler kan nevnes en gruppe med cm-store pyrosomalitt-krystaller på 7x4 cm matriks fra Nordmark i Värmland til dollar 3 220 !!

Men det var også godbiter til en akseptabel pris. En 8 cm stuff med 1-2 cm store spaltestykker og krystaller av **Manganberzeliitt** fra Långban med gamle etiketter fra den kjente mineralhandler Georg English & Co kostet kr. 460,- mens en meget sjelden stuff med vakker rød curitt fra Fone i Gjerstad kostet kr. 300,- I «Norges mineraler» nevner Neumann at det skal være et stykke med dette mineralet i British Museum. Det innkjøpte stykket stammer fra tyveårene og universitetssamlingen ved Harvard hvor de hadde bestemt seg for å selge ut mye av de radioaktive mineralene i samlingen. På denne måten er det nå kommet et stykke med curitt fra Fone tilbake til Norge.

Etter 2 uker med intens steinhandling gikk fly og biler tunglastet fra Tucson i alle himmelretninger. Utbudet var som vanlig stort men prisnivået er på vei opp også her - selv om det alltid er bedre muligheter til å gjøre en god handel i Tucson enn ved de store messene i Europa. Lave flypriser fra Europa burde trekke mange også til arrangementet i 1997.

Echuca - en messe i det indre av Australia.

9.3.1996

En av det australske kontinents få store

elver, Murray River, slynger seg dovent over slettelandet på grensen mellom Victoria og New South Wales om lag 3 timers biltur nord for Melbourne. I år var dette valgt som møtested for steininteresserte i Victoria - mens den store nasjonale «Gembooreen» ble arrangert noe senere i Queensland. I følge med den australske amatørgeologis «grand old Lady», Routh Coulsell og samleren Peter Hall fra Melbourne besøkte jeg en australsk messe for første gang. Tallet på handlere og besøkende var som på en middels stor messe i et av de nordiske land. I en gymnastikksal på en skole var det salg av mineraler og smykkesteiner fra et trettitalls mer eller mindre profesjonelle handlere med et tildels internasjonalt vareutvalg. Det kunne ha vært mange steder i verden. Det eksotiske ved arrangementet var en utendørs «tailgating»-seksjon hvor 20 - 30 deltakere hadde betalt en, liten sum for å kunne selge stein fra varebil, pickupen eller campingvogna. Det var alt fra pensjonerte skolelærere til gruvelusker og lokale utgaver av «Crocodile Dundee» rett fra den australske «outback».

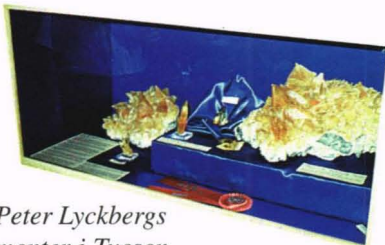
Med skandinaviske møyne var utvalget av mineraler nytt og spennende og prisene meget tiltalende. Det åpnes stadig nye gruve-

felt her i dette landet og heldigvis blir det enkelte steder tatt vare på sekundærmineraler fra forvittringssonen, - **Malakitt, Azuritt, Atacamitt, Cupritt og Kopper** ble tilbudt i fine stuffer fra mange lokaliteter. I tillegg hadde enkelte mer sjeldne mineraler som **Mansfielditt, Hedyphane, Gartrellitt, Ashburtonitt, Sielickitt** mm. Mange ukjente og nye navn og mineraler med fine farger. Fra den berømte forekomsten ved Broken Hill kommer det dessverre lite nytt materiale på tross av det nå drives et stort dagbrudd i North Mine med mange fine sekundærmineraler. Gruveselskapet har helt forbudt innsamling både fra ansatte og besøkende. Broken Hill er en av verdens største og mest mineralrike malmforekomster og det var stadig stuffer fra tidligere funn til salg og bytte. Dyp røde **Rhodonitt**-krystaller i Blyglans, **Cerusitt**-krystaller opptil 15 cm, **Spessartin**-granater i Blyglans, store grupper med **Bustamitt-krystaller, Pyrosmalitt/Manganpyrosmalitt og Inesitt** var fortsatt å se.

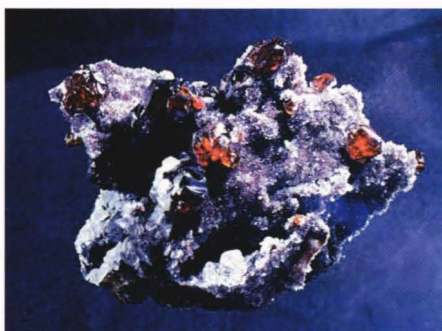
ISyd-Australia er det flere store jernforekomster som får Kiruna og MalMBERGET til åvirke små i sammenligning. I noen av disse er det funnet fosfatmineraliseringer på samme måte som i Svappavara.

Mange vakre og tildels meget sjeldne mineraler er funnet her som dyp røde!! **Variscitt-krystaller, Lepidocrocitt-krystaller, Gibbsitt, Wavelitt, Turkis, Pyrobelonitt, Arsenoclasitt** og fosfat-analogen til denne, - Gatehpusitt. Mange av de beste stoffene fra Iron Knob og Iron Monarch er samlet og tatt vare på av Glyn Francis som arbeidet der mer enn 30 år - de siste årene som «mine manager». Hans omfattende samling blir trolig innkjøpt av geologisk museum i Adelaide for om lag en halv million kroner. Men også i Echuca var det mulig å skaffe seg noen av disse mineralene i fine stuffer.

En annen lokalitet som har produsert stuffer av verdensklasse de senere årene er Elura Mine ved Cobar i New South Wales. Gule og grønne **Mimetitt**-krystaller med tverrmål opptil 3 cm er blant verdens beste. Det er også funnet store grupper med spydformede Sølv-krystaller opptil 5 cm i lengde. Det er ikke bare Kongsberg som har produsert fine sølvstuffer selv om det tykke, krystalliserte trådsølv og de store krystallene er ganske unike i fra denne forekomsten. I mindre mengder er trådsølv, platesølv og sølvkrystaller også funnet i forvittringssonen av en rekke malmforekomster. Men sølv fra Cobar var høyt

Peter Lyckbergs monter i Tucson.
Ref. forsidebildet.
Foto: Gunnar Jensen

Sinkblende-
krystaller på
matriks 10
cm. Hunan,
Kina. Samling
KE

10 cm Danburitt-krystall, Mexico. Samling KE

verdsatt allerede. De beste gruppene som ble tilbudt meg veide flere kilo og var priset til mages hundre tusen kroner. Det er heldigvis gratis å beskue slike kostbarheter som forhåpentligvis finner veien til et museum en dag.

Australiere er vennlige, åpne og Asteinmiljøet er velsignet avslappet i forhold til det oppjagete og kommersialiserte stresset på mange messer i Europa og USA. En nordisk steinsamler vil lett føle seg hjemme «Down Under».

Rhodochrositt fra Argentina. Samling KE

*Manganberzeliitt opptil 2 cm
krystaller, Långban. Samling KE*

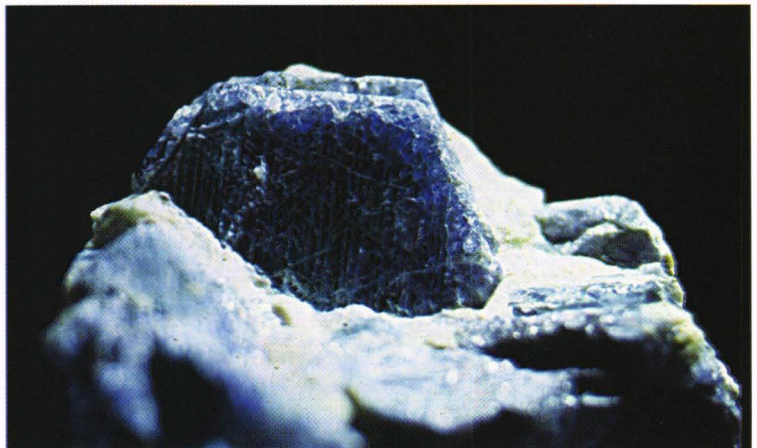
*Kvartskrystaller på stilbitt. New South Wales, Australia.
Stuff 5 cm. Samling KE*

*Curitt, Fone, Gjerstad.
Stuff 5 cm. Samling KE.*

*Cavansitt-krystaller på stilbit, India. Cavansittkuler ca.
1 cm. Samling: Geologisk museum, Oslo*

*5 cm safirkrySTALL, Miask, Ural,
Rusland. Samling KE*

Oxford summer show. 1996.

Mineralhandleren Paul Lowe som bor i Truro i Cornwall, organiserer hver sommer en mineralmesse i Oxford. I år var det annen helg i juli. Etter et kort besøk i London som vrimler av turister på denne årstiden, var det befriende å komme til roligere omgivelser i Oxford. Selve messen var liten selv i nordisk målestokk med 20-30 handleere og neppe mer enn 1.000 besøkende. Det ga en intim og avslappet atmosfære hvor det var mulig å få sett hva alle hadde å by på og dessuten få snakket med de fleste av handlerne.

England har en lang og stolt mineraltradisjon med verdensberømte forekomster, museer og samlere. Det var i opplysningstiden på slutten av 1700-tallet at den moderne mineralsamling ble født nettopp i England hvor den opplyste overklasse begynte å samle naturobjekter i glasskap. En rekke store private samlinger ble bygget opp i begynnelsen av det forrige hundreåret. De fleste av disse er nå vel forvart som grunnstammen i landets geologiske museer. De fleste samlingene tok utgangspunkt i engelske forekomster i de berømte gruveområdene i Cornwall, Devon, Midt-England og Skottland. Med kolonitiden ble det tilført mineralstuffer

fra alle verdenshjørner til de engelske samlinger. Det er ikke uten grunn at British Museum of Natural History i London har en av verdens største og fineste samlinger.

Det har gått nedover bakke både med kolonimakten og landets egen gruveindustri. Interessen for mineralsamling har tydeligvis også avtatt og synes lavere enn ellers i Europa. Det er likevel mange seriøse handleere og samlere som gjør et besøk til en slik mineralmesse både spennende og givende. Det gjøres fortsatt nyfunn i Storbritannia og av og til kommer gode stuffer fra gamle samlinger på markedet igjen.

Blant engelske nyfunn må særlig de blågrønne **Boracitt**-krystallene med røde **Hilgarditt**-krystaller nevnes. De er funnet under Nordsjøen i en saltgruve som drives ved Boulby i Yorkshire på østkysten. Det gjøres også stadig nye funn av **Flusspat**-krystaller fra flere lokaliteter, men det er sjelden de kan måle seg med de virkelig fine klassiske stoffene som England er så kjent for. I Cornwall har stor innsats fra amatørerne brakt for dagen en rekke uvanlige mineraler som: **Likasitt**, **Dundasitt**, **Jeanbandyitt**, **Reichenbachitt** og **Abhuritt**. Det siste stammer fra tinnbarrer som har ligget

og forvitret på havbunnen i et skipsvrak siden romertiden. Med hjelp av moderne metallseekere og batteridrevne vinkelslipere ble det for få år siden skåret ut ren rekke **Gullførende kalkspat**ganger ved Hopes Nose nær Torquay i Devon. Forsiktig syrebehandling har avslørt vakre Gull-krystaller vokst som bregneblader til dels hvitlig på grunn av høyt Palladiuminnhold. Det er også påvist sjeldne mineraler som **Fischesseritt**, **Clausthalitt**, **Isomertieitt** mm. og noen nye mineraler som er under beskrivelse. Det ses fortsatt enkelte stuffer på markedet, men videre samling i forekomsten er nå forbudt.

Skandinaver som besøker England skal vite at det arrangeres flere mineralmesser i Landområdet hvert år.

Mineralientage München.

1. - 3.11. 1996.

Det hersker fortsatt ingen tvil om hvilken steinmesse som er størst i Europa. Med mer enn 650 utstillere og 30-40.000 besøkende er det mineraldagene i München som er Europas største treff for steininteresserte. I år var det også flere skandinaver på besøk enn i de foregående år selv om de ikke var å finne blant handlerne. Særlig var Norge

godt representert. Mange landsmenn ble observert under messa. De nordiske museer hadde også store delegasjoner som også viste stor aktivitet med innkjøp til samlingene. For første gang i nyere tid ble det også gjort større nyinnkjøp til Paleontologisk museum i Oslo.

Messa er som tidligere Men overveldende opplevelse for nykommere og det tar minst 3 dager å få sett alt. I tillegg til handlernes utstillinger er det vanligvis temautstillinger. I år var det om konger, keisere og mineraler som maktsymboler. Flere berømte edelsteiner med kongelig tilknytning og andre fine stuffer fra kongelige samlinger ble vist fram. Bergverksmuseet på Kongsberg viste noen utvalgte sølvstuffer samt hammeren en besøkende dansk regent hadde benyttet for selv å slå et stykke sølv ut av kongens berg.

Det er mineralene som dominerer slik navnet antyder, men det er i økende grad også fossiler og bearbejdede steiner. Det kan trygt sies å være noe for enhver smak. Størst og dyrest var kanskje en dobbeltterminert, dyp rød **Elbaitt** (turmalin) fra Madagaskar på 17,5 kg!! Prisen var hele 190.000 tyske mark - mer enn 800.000 kr.! Men det er kanskje ikke for mye for

nesten 90.000 carat med Rubellitt av fineste facettkvalitet! Det var som vanlig rikelig med andre edelsteiner som **Topas**, **Beryll** og **Turmaliner** i mange farger. Røde **Spinell**-krystaller fra Burma og **Rubiner** fra Afghanistan samt store **Safir**-krystaller fra Ural var det heller ikke vanskelig å oppdage. Edle metaller er også populære i vakre stuffer. **Gull** tilbys krystallisert fra flere forekomster. Stoffene fra Eagles Nest mine i California og Hopes Nose i Devon er stadig på markedet. I forhold til f.eks. sølv-stuffene fra Kongsberg er slike toppstuffer relativt rimelige. De vil sikkert bli morgendagens klassikere og det kan forventes en formidabel prisøkning på virkelig godt krystalliserte gullstuffer når produksjonen opphører. **Platina**-krystaller og sølv-hvite krystaller av det sjeldne platina-arsenidet **Speryllitt** kunne også kjøpes fra enkelte østeuropeiske handlere. Det er grunn til å tro at det er den aktuelle og urolige situasjonen i deler av det tidligere Sovjetunionen som gjør dette mulig, og om få år kan det være at slike stuffer ikke blir å oppdrive. Mange gruver vil stenge og det blir sikkert ikke så lett for arbeiderne å ta ut sin lønn i «naturalia» som de tydeligvis gjør enkelte steder hvor vanlige lønnsutbetalinger har opphørt.

Det var også et stort utvalg av mer sjeldne mineraler blant annet fra Kina og det tidligere Øst-Europa. Enkelte russere hadde meget gode stuffer av de mest sjeldne mineraler fra bl.a. syenitt-lokalitetene på Kola. Store krystallgrupper med **Kovdorskitt** var høyt priset men av uvanlig god kvalitet. Det var også fine krystaller av sjeldne pegmatittmineraler fra Pamir som **Hambergitt**, **Elbaitt** og uvanlige gule og orange krystaller av **Skapolitt** og **Klinihumitt** i edelsteins-kvalitet fra de samme områder. Fra Kina kommer det fortsatt fine krystallgrupper fra mange gruver med **Scheelitt**, **Arsenkis**, **Stannitt**, **Antimonitt**. Det er stadig stort utvalg av **Lazuritt (Lapis)**-krystaller og **Peridot**-krystaller fra Afghanistan og Pakistan. Fra Brasil var det enkelte fine grupper med store gulbrune **Herderitt**-krystaller fra et nytt funn samt utsøkte stuffer av **Rutil-Kvarts** med **Hematitt**. Fra Sør-Afrika kommer det stadig overraskelser - denne gangen i form av **Inesitt**, **Ettringitt** og **Gaudefroyitt** i fine krystaller fra Kuruman. Det var uvanlig mye blå **Elbaitt** («Indigo-litt») fra Afghanistan bl.a. en hodestor krystall på **Albitt**. Opptil 10 cm store **Epidot**-krystall vifter med granat og kvarts fra Peru i opptil 1 m store stuffer var blant årets

Forventningsfulle norske museumsfolk og amatører ved inngangen til messa. Innfelt "ammonittelset"

Fra messa

Agaten er servert

Mye lekkert å se

nyheter. Nytt for meg var også 2-3 cm store skarpe **Nefelin**-krystaller med granat fra Midelt i Marokko. Det var lite nordiske stuffer å se. Et par **Anatas**-stuffer og **Sølv**-stuffer var som vanlig å se - men med hensyn til de alpine mineraler som **Anatas**

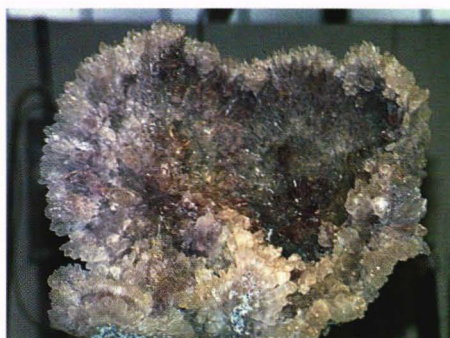
begynner nå forekomster i det tidligere Sovjet-unionen snart å konkurrere med de beste stoffene fra Hardangervidda. Blant sjeldenhetene var det en fin **Eudidymitt-gruppe** fra Saga-bruddet til mer enn 4.000 kr. Et par **Zirkon**-stuffer fra Seiland

ble også observert i høye prisklasser.

Før den fossil-intereserte kommer det stadig preparater av bedre kvalitet på markedet. I land med lave lønnskostnader og høy arbeidsløshet er det utrolig hvor mye arbeid som kan

Topas fra Pakistan

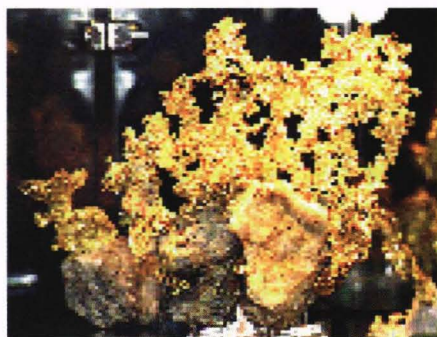

Kjempekvartsgruppe 80 x 80 cm fra Russland

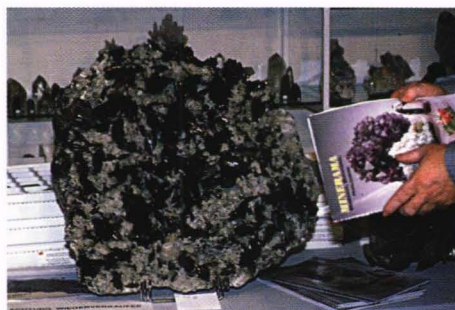
i München

Akvamarin fra Pakistan

Gull fra California

Epidot på feltspat fra Pesru

legges inn i å preparere - av og til også forfalske fossiler. Det var **Piosaurier** (svane-øglar) på 4 meter fra Marokko til 100.000 dollar pr. stk. og mange fossile fugler. Fra Kina var det særlig mange fra Jura - noen til og med i synlig fjærdrakt. Oslo-

museet ble tilbudt en hel flygeøgle fra Solnhofen til over 200.000 kr. Ellers var det sjølliljer, ammonitter og trilobitter i stort utvalg.

Det var fornøyde grupper med skandinaver som møttes på Franz Josef

Strauss-flyplassen søndag kveld etter slitsomme dager. Alle hadde tunge kofferter og tomme lommebøker. Det var flere som allerede så fram til de neste mineraldagene i München som i 1997 blir fra 21. - 23. november.